
Mezinárodní trestní soud

Miroslav Potočný

Idea, že světový řád by měl být založen na mezinárodněprávních zásadách a pravidlech, získává mezi státy i světovou veřejností stále větší podporu. Mnohostranné smlouvy a univerzální mezinárodní organizace (především OSN) pomáhají řešit aktuální globální problémy, ať jde o udržení všeobecného míru a bezpečnosti, o odzbrojení, nebo o hospodářskou, sociální a kulturní spolupráci a v neposlední řadě i o mezinárodní ochranu lidských práv.

Je příznačné, že právě v roce padesátého výročí *Všeobecné deklarace lidských práv* došlo k pozitivnímu dramatickému průlomů v oblasti ochrany lidských práv a že byla zaplněna jedna citelná mezera v síti mezinárodních orgánů, zabývajících se ochranou lidských práv, *ustavením stálého Mezinárodního trestního soudu*.

Dne 17. 7. 1998 přijala totiž Diplomatická konference OSN v Římě po obtížném pětitydenním jednání, jehož se zúčastnili zástupci 159 států, na základě návrhu Komise pro mezinárodní právo (dok. OSN A/49/355, s. 3–31) statut takového soudu. Přesný název této mezinárodní smlouvy je *Římský statut Mezinárodního trestního soudu (anglicky Rome Statute of the International Criminal Court, United Nations 1998)*. V dalším výkladu budu vycházet z autentického anglického znění tohoto statutu. Budu používat pouze zkrácené názvy „Statut“ a „Soud“.

Takto státy vytvořily dosud chybějící článek mezinárodněprávního systému – stálý soud pro *trestání zločinů nejzávažnějšího zájmu (gravest concern)* celého mezinárodního společenství: genocidia, zločinů proti lidskosti, válečných zločinů a zločinů agrese.

Předcházející ad hoc trestní tribunály

Prvními ad hoc mezinárodními trestními tribunály byly po skončení druhé světové války Norimberský a Tokijský tribunál. Ty soudily německé a japonské hlavní válečné zločince za spáchání zločinů proti míru, válečných zločinů a zločinů proti lidskosti.

Teprve až po dlouhé době, tedy v posledním desetiletí tohoto století, byly ustaveny dva další, rovněž ad hoc arbitrážní soudy – Tribunál pro bývalou Jugoslávii a Tribunál pro Rwandu. Tribunál pro bývalou Jugoslávii je oprávněn kromě zločinů proti lidskosti projednávat i válečné zločiny, zatímco Tribunál pro Rwandu se specificky zabývá zločiny genocidia. Oba nicméně prokázaly, byť v omezenější míře, že instituce mezinárodní spravedlnosti mohou mít „zuby“.

Svědčí o tom zejména rozsudek rwandského tribunálu ve věci Jeana-Paula Akayesu a odsouzení bývalého předsedy vlády Rwandy Jeana Kambandy. Ukazují, že bez tohoto soudu a mezinárodní spolupráce by tyto a další vysoce postavené osoby, očekávající řízení před soudem, unikly spravedlivému potrestání.

Oba tribunály do konce roku 1998 obžalovaly stovku podezřelých osob. U šedesáti osob tak učinil Tribunál pro bývalou Jugoslávii a u třiceti šesti Tribunál pro Rwandu. V případě Jugoslávie je 28 obviněných osob ve vazbě, pět trestních řízení je v běhu a dva obžalovaní již byli odsouzeni. V případě Rwandy je 31 osob ve vazbě, včetně pěti bývalých ministrů a dalších vysokých politických a vojenských osobností.

Statut Mezinárodního trestního soudu

Statut Soudu má kromě preambule 13 částí, jež obsahují celkem 128 článků. Pro zajímavost uvedu, že původní návrh Komise pro mezinárodní právo čítal jen 60 článků a jednu

přílohu. Originál Statutu, jehož anglické, arabské, čínské, francouzské, ruské a španělské znění jsou stejně autentická, bude uložen u generálního tajemníka OSN (článek 128). Je otevřen k podpisu do 31. 12. 2000.

Preamble

V preambuli konstatovaly smluvní strany Statutu, že všechny národy jsou na jedné straně sjednoceny společnými svazky a kulturou ve *společném dědictví*. Současně však vyjádřily znepokojení nad tím, že se tato delikátní mozaika může kdykoli rozpadnout. Vždyť během tohoto století byly miliony dětí, žen a mužů *obětmi nepředstavitelných ukrutností*, jež hluboce otfásly svědomím lidstva.

Uznaly, že takovéto vážné zločiny ohrožují mír, bezpečnost a blahobyt na celém světě. Potvrdily, že *nesmějí zůstat nepotrestány* a že jejich stíhání musí být zajištěno prostředky na národní úrovni a posílením mezinárodní spolupráce. Rozhodly se proto přispět k zabránění takovým zločinům tím, že učiní *přítrž beztrestnosti pachatelů takových zločinů*. Připomněly, že je povinností každého státu vykonat svou trestní jurisdikci nad všemi, kteří jsou odpovědní za mezinárodní zločiny.

Znovu potvrdily cíle a zásady Charty OSN, zejména zásadu, že všechny státy jsou povinny vystříhat se hrozby nebo použití síly proti územní celistvosti nebo politické nezávislosti kteréhokoli státu nebo jakýmkoli způsobem neslučitelným s cíli Organizace spojených národů. V této souvislosti současně zdůraznily, že nic ve Statutu neopravňuje kteroukoli smluvní stranu vměšovat se do ozbrojeného vnitřního konfliktu v kterémkoli státě.

Z těchto důvodů a v zájmu současné i příštích generací se rozhodly ustavit *stálý Mezinárodní trestní soud, jenž bude přidružen k systému OSN (in relationship with the United Nations system)*. Ten bude mít jurisdikci nad *nejvážnějšími zločiny, týkajícími se mezinárodního společenství jako celku*. Přitom zdůraznily, že Mezinárodní trestní soud, ustavený podle tohoto Statutu, bude *doplňující (complementary)* k národní trestní jurisdikci.

Část 1. Ustavení Soudu

Soud bude mít *sídlo* v Haagu (v Nizozemsku). Uzavře s hostitelským státem dohodu o sídle. Tato dohoda bude schválena Shromážděním smluvních stran a poté jeho jménem předsedou Soudu. Soud může zasedat i jinde, kdykoli to bude považovat za žádoucí (článek 3).

Soud bude *stálou institucí (permanent institution)*. Bude mít pravomoc vykonávat jurisdikci nad osobami, které se dopustí nejvážnějších zločinů mezinárodního zájmu (*most serious crimes of international concern*), jak jsou uvedeny ve Statutu. Jurisdikce a fungování Soudu se budou řídit ustanoveními tohoto Statutu (článek 1).

Soud bude *přidružen k OSN (shall be brought into relationship)* dohodou, kterou schválí Shromáždění smluvních stran a poté ji jeho jménem uzavře předseda Soudu (článek 2).

Soud bude mít *mezinárodněprávní subjektivitu*. Bude mít rovněž takovou právní způsobilost, jakou bude potřebovat k výkonu svých funkcí a ke splnění svých cílů. Soud může vykonávat své funkce a pravomoci na území každé smluvní strany a na základě zvláštní dohody i na území kteréhokoli jiného státu (článek 4).

Část 2. Jurisdikce, přípustnost a aplikovatelné právo

Jurisdikce Soudu bude omezena na *nejvážnější zločiny (the most serious crimes)*, které se týkají mezinárodního společenství jako celku. Půjde o zločin genocidia, o zločiny proti lidskosti, o válečné zločiny a o zločin agrese (článek 5 odstavec 1).

Genocidie se rozumí některý z následujících činů, spáchaných s úmyslem vcelku nebo zčásti zničit národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu; usmrcení členů skupi-

ny; způsobení vážné tělesné nebo duševní újmy členům skupiny; úmyslné zavedení podmínek, které mohou vést k fyzickému zničení skupiny vcelku nebo zčásti; zavedení opatření, jež mají zabránit porodům ve skupině; násilné přestěhování dětí jedné skupiny do jiné skupiny (článek 6).

Zločiny proti lidskosti se rozumí následující činy, spáchané jako součást široce rozšířeného a systematického útoku, namířeného proti civilnímu obyvatelstvu, a s vědomím, že jde o takový útok: vražda; vyhlazení (*extermination*); zotročení; deportace nebo násilné přestěhování obyvatelstva; uvěznění nebo jiné vážné zbavení fyzické svobody v rozporu se základními pravidly mezinárodního práva; mučení; znásilnění, sexuální otroctví, vynucená prostituce, vynucené těhotenství; vynucená sterilizace; jiné formy sexuálního násilí přiměřené vážnosti (článek 7 odstavec 1).

Za *válečné zločiny* se považují:

a) vážná porušení Ženevské úmluvy z roku 1949, zejména následující činy proti osobám nebo majetku: promyšlené zabíjení; mučení nebo nelidské zacházení, včetně biologických experimentů; záměrné způsobení velkého utrpení nebo vážného ublížení na těle nebo zdraví; rozsáhlá destrukce a přivlastnění si majetku, neospravedlnitelné vojenskou nezbytností, provedené protiprávně a svévolně; donucování válečného zajatce nebo jiné chráněné osoby, aby sloužili v ozbrojených silách nepřátelské mocnosti; svévolné zbavení válečného zajatce nebo jiné chráněné osoby práva na slušný a řádný soud; protiprávní deportace nebo přesídlení nebo protiprávní uvěznění; braní rukojmí;

b) jiná vážná porušení zákonů a obyčejů aplikovatelných za ozbrojeného konfliktu, a to zejména: záměrně řízené útoky proti civilnímu obyvatelstvu jako takovému nebo proti jednotlivým civilním osobám, které se přímo neúčastní nepřátelských akcí; záměrně řízené útoky proti civilním objektům, tj. proti objektům, které nejsou vojenské; záměrně vedené útoky proti personálu, zařízením, materiálu, jednotkám nebo vozidlům poskytujícím humanitární pomoc nebo proti mírovým misím v souladu s Chartou OSN, dokud jsou oprávněny k ochraně poskytované civilním osobám nebo civilním objektům podle mezinárodního práva ozbrojených konfliktů; záměrně vedení útoku s vědomím, že takový útok může způsobit ztráty na životě nebo újmy na zdraví civilním osobám nebo poškodit civilní objekty nebo způsobit dalekosáhlé, dlouhodobé a vážné škody na životním prostředí, které jsou jasně nadměrné ve vztahu ke konkrétní a přímo předpokládané vojenské výhodě; útočení nebo bombardování jakýmkoli prostředky měst, vesnic, obydlí nebo budov, které jsou nechráněné a nejsou vojenskými objekty; zabití nebo poranění kombatanta, jenž složil zbraně nebo nemá již zbraně k obraně a který se vzdal na milost a nemilost;

c) v případě ozbrojeného konfliktu, který nemá mezinárodní povahu, vážná porušení článku 3, společného čtyřem Ženevským úmluvám z roku 1949, následující činy spáchané proti osobám, které se neúčastní válečných akcí, včetně příslušníků ozbrojených sil, kteří složili zbraně, a těch, kteří zůstali stranou bojů v důsledku nemoci, zranění, zadržení nebo z jiných příčin: násilí na životě a osobě, zejména zabití všeho druhu, zmrzačení, kruté zacházení a mučení; spáchání urážek osobní důstojnosti, zejména ponižujícího a nedůstojného zacházení; braní rukojmí; vydávání rozsudků a jejich exekuce bez předchozího rozhodnutí vyhlášeného řádně ustaveným soudem a bez poskytnutí všech právních garancí, které jsou považovány za nutné.

Předchozí odstavec se však neaplikuje za situací *vnitřních nepokojů* a napětí, jako jsou nedovolená shromáždění, izolované a sporadické činy násilí nebo jiné činy podobné povahy. Rovněž nevyklučuje odpovědnost vlády udržet nebo obnovit právo a pořádek ve státě nebo bránit jednotu a územní celistvost státu, a to všemi legitimními prostředky (článek 8).

Na rozdíl od předchozích zločinů není ve Statutu blíže definován *zločin agrese*, a to zřejmě z důvodu nemožnosti účastníků konference dohodnout se na jeho obsahu a způsobu výkonu jurisdikce Soudem. Počítá se však s tím, že Soud bude vykonávat jurisdikci nad zločiny agrese teprve po přijetí příslušného doplňku podle článku 121 a 123 Statutu (jednají o změnách a doplňcích Statutu). V takovém ustanovení by smluvní strany mohly definovat

zločin agrese a stanovit i podmínky, za nichž by Soud vykonával svou jurisdikci nad tímto zločinem.

Elementy skutkové podstaty zločinů (Elements of crimes) mají pomoci Soudu při výkladu a aplikaci článků 6, 7 a 8 (článek 9). Budou přijaty dvoutřetinovou většinou členů Shromáždění smluvních stran. Změny těchto elementů může navrhnout každá smluvní strana, absolutní většina soudců nebo prokurátor (*Prosecutor*).

Stát, který se stane stranou Statutu, přijímá tímto aktem jurisdikci Soudu s ohledem na zločiny, o nichž hovoří článek 5 (článek 12 odstavec 1). Soud má *jurisdikci* pouze nad zločiny, k nimž dojde po vstupu jeho Statutu v platnost (článek 11).

Soud se *může zabývat situací*, během níž údajně došlo ke spáchání jednoho nebo více zločinů, které byly postoupeny prokurátorovi smluvní stranou, nebo situací, za níž došlo ke spáchání jednoho nebo více zločinů, které byly postoupeny prokurátorovi Radou bezpečnosti OSN, jednavší podle VII. kapitoly Charty OSN, anebo jestliže prokurátor zahájil vyšetřování takového zločinu.

Stát může postoupit prokurátorovi situaci, z níž se jeví, že došlo k jednomu nebo k více zločinům, spadajícím pod jurisdikci Soudu, a požádat ho, aby *zahájil vyšetřování* situace za účelem určení, zda by měla být jedna nebo více určitých osob obviněny ze spáchání takových zločinů. Podání by mělo být podle možnosti provázeno podporující dokumentací dostupnou tomuto státu (článek 14).

Prokurátor může zahájit vyšetřování na základě informace o zločinech, jež spadají pod jurisdikci Soudu. Je povinen *analyzovat serióznost obdržené informace*. Za tím účelem může požadovat dodatečné údaje od států, orgánů OSN, mezinárodních i nevládních organizací nebo z jiných spolehlivých pramenů. Může přijímat písemná nebo ústní svědectví v sídle Soudu.

Dospěje-li k závěru, že existuje rozumná základna pro pokračování ve vyšetřování, požádá *předsoudní senát (Pre-Trial Chamber)* o souhlas s vyšetřováním, a to spolu se sebraným podporujícím materiálem. Oběti zločinů mohou předložit své výpovědi tomuto senátu.

Jestliže předsoudní senát po prozkoumání žádosti a podporujícího materiálu usoudí, že existuje rozumná základna pro pokračování ve vyšetřování a že případ spadá pod jurisdikci Soudu, *schválí zahájení vyšetřování*, aniž by tím prejudikoval rozhodnutí Soudu o jurisdikci a o přípustnosti případu (článek 15). Avšak žádné vyšetřování nebo stíhání nesmí být zahájeno nebo v něm pokračováno po dobu 12 měsíců, jestliže Rada bezpečnosti OSN v rezoluci přijaté podle VII. kapitoly Charty OSN o to požádala (článek 16).

Kdy je případ *nepřípustný (inadmissible)* k projednávání Soudem? Je-li vyšetřován nebo souzen státem, který má nad ním jurisdikci (ledaže by tento stát byl neochotný nebo neschopný provést vyšetřování nebo odsouzení). Dále za situace, kdy případ byl vyšetřován státem, který má nad ním jurisdikci, a tento stát rozhodl, že dotyčnou osobu nebude soudit. Rovněž v tom případě, pokud dotčená osoba byla již souzena za chování, které je předmětem stížnosti. A konečně tehdy, pokud se ukáže, že případ není dostatečně závažný, aby ospravedlnil další kroky Soudu (článek 17).

Při svém rozhodování je Soud povinen *aplikovat* na prvním místě *Statut*, *Elementy skutkové podstaty zločinu* a svá Pravidla procedury a důkazního řízení. Na druhém místě použije patřičné smlouvy a zásady, jakož i pravidla mezinárodního práva, včetně ustálených zásad mezinárodního práva ozbrojených konfliktů.

Nejsou-li k dispozici potřebná pravidla, může Soud použít obecné právní zásady, odvozené Soudem z národních zákonů právních systémů světa, čítajíc v to národní zákony státu, který by normálně vykonával nad zločinem jurisdikci. Posléze může Soud aplikovat zásady a pravidla práva, jak je vykládal ve svých předchozích rozhodnutích.

Aplikace a výklad práva takovýmito způsoby musejí být v souladu s mezinárodně uznanými lidskými právy a bez ohledu na pohlaví, věk, rasu, barvu pleti, jazyk, náboženství nebo víru, politický nebo jiný názor, národní, etnický nebo sociální původ, majetkový stav, narození nebo jiný status (článek 21).

Část 3. Obecné zásady trestního práva

Podle Statutu může být osoba trestně odpovědná, jestliže její chování v čase a místě zakládá zločin spadající pod jurisdikci Soudu (článek 22). Osoba odsouzená Soudem může být potrestána pouze v souladu se Statutem (článek 23). Žádná osoba nemůže být trestně odpovědná za chování, k němuž došlo před vstupem Statutu v platnost (článek 24).

Soud bude mít jurisdikci nad *přirozenými osobami*. Osoba, která spáchá zločin, spadající pod jurisdikci Soudu, bude individuálně odpovědná a podrobená potrestání podle Statutu (článek 25). Soud však nebude mít jurisdikci nad osobami mladšími 18 let v době údajného spáchání zločinu (článek 26).

Trestně odpovědnou a způsobilou k potrestání může být jen osoba, která konala *s úmyslem a se znalostí věci (with intent and knowledge)* (článek 30). Naopak důvodem pro *vyloučení trestnosti* může být duševní choroba, stav omámení, rozumná sebeobrana sebe nebo majetku nebo nezákonný nátlak na pachatele pod hrozbou smrti nebo těžkého ublížení na těle (článek 31). Přitom však faktický nebo právní omyl nezabavuje pachatele trestní odpovědnosti (článek 32).

Statut se aplikuje stejně na všechny osoby *bez ohledu na jejich oficiální postavení (official capacity)*. Zejména úřední postavení hlavy státu nebo vlády, člena vlády nebo parlamentu, voleného zástupce nebo vládního úředníka nevyjímá v žádném případě takovou osobu z trestní odpovědnosti a ani nemůže být důvodem pro snížení trestu. Imunity nebo zvláštní procedurální pravidla, vztahující se na řečené osoby, ať podle národního, nebo mezinárodního práva, nemohou bránit Soudu ve výkonu jeho jurisdikce nad takovými osobami (článek 27).

Vojenský velitel nebo osoba takto jednající jsou trestně odpovědní za zločiny spáchané ozbrojenými jednotkami pod jejich účinným velením a kontrolou (článek 28).

Okolnost, že zločin spadající pod jurisdikci Soudu, byl spáchán osobou *na rozkaz vlády nebo nadřízeného* (vojenského nebo civilního) nezabavuje pachatele trestní odpovědnosti, ledaže by taková osoba měla právní povinnost poslouchat rozkazy vlády či nadřízeného, nebo když nevěděla, že takový rozkaz byl protiprávní, anebo když rozkaz nebyl zřejmě protiprávní (*not manifestly unlawful*). Z hlediska tohoto ustanovení rozkazy spáchat genocidium nebo zločiny proti lidskosti se považují za zřejmě protiprávní (článek 33).

Zločiny spadající pod jurisdikci Soudu jsou *nepromlčitelné (shall not be subject to any statute of limitations)* (článek 29).

Část 4. Složení a správa Soudu

Soud bude *složen* z těchto orgánů: předsednictva (*Presidency*); odvolacího oddělení (*Appeals Division*), soudního oddělení (*Trial Division*) a předsoudního oddělení (*Pre-trial Division*); úřadu žalobce (*Office of the Prosecutor*); sekretariátu (*Registry*) (článek 34).

Soud bude mít *18 soudců* (článek 36 odstavec 1). Mají být voleni z osob vysokého morálního charakteru, nestranných a poctivých, které ve svých zemích mají kvalifikaci pro jmenování na nejvyšší soudcovské funkce (odstavec 3). Při jejich výběru mají smluvní strany vzít v úvahu: zastoupení hlavních právních systémů světa; spravedlivé zeměpisné zastoupení; spravedlivé zastoupení žen a mužů jako soudců; potřebu zahrnout do sboru soudce s právní zkušeností o specifických otázkách, čítající v to násilí proti ženám nebo dětem (odstavec 8).

Soudci jsou voleni na dobu devíti let (odstavec 9). Volí je Shromáždění smluvních stran dvouřetinou většinou (článek 35). Soudci budou při výkonu svých funkcí nezávislí. Slouží na plný úvazek v sídle Soudu. Po dobu své soudcovské funkce nesmějí zastávat jiné výdělečné zaměstnání (článek 40).

Předsednictvo tvoří předseda Soudu a jeho první a druhý místopředseda. Jsou voleni absolutní většinou soudců. Předsednictvo odpovídá za správné administrování Soudu s výjimkou úřadu prokurátora (článek 38).

Soud bude po svém zvolení zorganizován do *tří oddělení (Divisions)*. Odvolací oddělení bude složeno z předsedy Soudu a ze čtyř soudců. Soudní oddělení bude mít nejméně šest soudců a předsoudní oddělení bude mít též nejméně šest soudců (článek 39 odstavec 1).

Judiciální funkce Soudu budou vykonávány v každém oddělení pomocí *senátů (Chambers)*. Odvolací senát bude složen ze všech soudců odvolacího oddělení. Funkce soudního senátu budou vykonávány třemi soudci soudního oddělení. Funkce předsoudního senátu bude vykonávána jedním soudcem předsoudního oddělení (článek 39 odstavec 2).

Úřad prokurátora má působit nezávisle jako oddělený orgán (*separate organ*) Soudu. Odpovídá za příjem sdělení a podložených informací o zločinech spadajících pod jurisdikci Soudu. Zkoumá je a vede vyšetřování i stíhání. Přitom člen tohoto úřadu nesmí vyhledávat ani jednat podle instrukcí zvenčí (článek 42 odstavec 1).

V čele tohoto úřadu je *prokurátor (Prosecutor)*, který může mít jednoho nebo více zástupců. Prokurátor řídí a spravuje úřad, včetně zaměstnanců, zařízení a jiných zdrojů. Prokurátor a jeho zástupci mají mít odlišné státní občanství. Pracují na plný úvazek (článek 42 odstavec 2).

Sekretariát (Registry) odpovídá za nepravňní aspekty administrace a obsluhy Soudu s výjimkou funkcí a pravomocí prokurátora. V jeho čele stojí *tajemník (Registrar)*. Je hlavním administrativním úředníkem Soudu. Vykonává své funkce pod vedením předsedy Soudu (článek 43).

Prokurátor a tajemník jmenují kvalifikované *zaměstnance* podle potřeby svých úřadů (článek 44).

Soud požívá na území každé smluvní strany takové *výsady a imunity*, které jsou nezbytné pro plnění jeho úkolů. Soudci, prokurátor, jeho zástupci a tajemník požívají výsad a imunit udělených vedoucím diplomatických misí. Zástupce tajemníka a zaměstnanci sekretariátu požívají výsad, imunit a výhod (*privileges and immunities and facilities*) potřebných pro výkon jejich funkcí (článek 48). Výši *platu*, přídatků a náhrad soudcům, prokurátorovi, jeho zástupcům a tajemníkovi určuje Shromáždění smluvních stran (článek 49).

Oficiálními *jazyky* Soudu jsou angličtina, arabština, čínština, francouzština, ruština a španělština. Rozsudky Soudu, jakož i jeho jiná rozhodnutí týkající se důležitých otázek budou publikovány ve všech šesti oficiálních jazycích. Pracovními jazyky jsou však jen angličtina a francouzština (článek 50).

Pravidla procedury a důkazního řízení (Rules of procedure and evidence) vstoupí v platnost po přijetí dvouřetinovou většinou smluvních stran (článek 51). *Regule (Regulations)* pro své rutinní fungování přijme Soud absolutní většinou soudců (článek 52).

Část 5. Vyšetřování a stíhání

Prokurátor po vyhodnocení informací, jež má k dispozici, *zahájí vyšetřování (investigation)* (článek 53). V zájmu zjištění pravdy *je povinen* rozšířit své vyšetřování tak, aby pokryl všechny skutečnosti a důkazy potřebné ke zjištění, zda vzniká trestní odpovědnost určité osoby podle Statutu (článek 54).

Obviněná osoba nesmí být nucena obviňovat sebe nebo přiznat vinu; nesmí být podrobena žádné formě donucení, nátlaku, hrozbě, mučení nebo jiné formě krutého, nelidského nebo ponižujícího zacházení nebo trestání; nesmí být svévolně zatčena nebo zadržena. Má právo: být informována o zločinu, kterého se údajně dopustila; na právní pomoc; na přítomnost obhájce při výslechu (článek 55).

Pokud se prokurátor domnívá, že vyšetřování poskytuje příležitost učinit svědectví nebo prohlášení nebo prozkoumat, sebrat a zvážít důkazy, informuje o tom *předsoudní senát*. Ten může na žádost prokurátora přijmout opatření potřebná k zajištění účinnosti a úplnosti řízení. Může to být např. nařízení o vedení záznamu jednání nebo o jmenování experta (článek 56).

Předsoudní senát může na žádost prokurátora vydávat příkazy a zatykače potřebné za účelem vyšetřování. Může zmocnit prokurátora, aby učinil specifické vyšetřovací kroky na území smluvní strany (článek 57).

Tento senát může kdykoli po zahájení vyšetřování vydat na žádost prokurátora *zatykač* na určitou osobu nebo pouhou výzvu k dostavení se, dospěje-li k závěru, že existují rozumné důvody pro to, že se obviněná osoba dostaví k vyšetřování sama (článek 58). Smluvní strana, která obdržela žádost o zatčení určité osoby, učiní hned potřebné kroky a je povinna *doručit osobu Soudu co nejdříve* (článek 59).

Po předání osoby Soudu se předsoudní senát ujistí, že tato osoba byla informována o zločinu, jehož se domněle dopustila, a o svých právech, včetně práva požádat o prozatímní propuštění během soudního řízení (článek 60).

Předsoudní senát má v rozumné době provést *výslech*, jenž má potvrdit obvinění prokurátora. Výslech se koná v přítomnosti prokurátora, obviněné osoby a jejího právního zástupce. Jakmile bylo senátem potvrzeno obvinění, předsednictvo Soudu ustaví *soudní senát*, který bude odpovídat za další řízení případu (článek 61).

Část 6. Přelíčení

Pokud není rozhodnuto jinak, koná se přelíčení v *sidle* Soudu (článek 62). Obžalovaný je přítomen během celého řízení (článek 63).

Soudní senát je povinen zajistit, aby jednání bylo nestranné a rychlé, aby bylo vedeno při plném respektování práv obviněné osoby a aby byla zajištěna ochrana obětí a svědků. Líčení je veřejné. Soudní senát zajistí úplný záznam přelíčení, jenž bude uchován tajemníkem Soudu (článek 64).

V případě, že obžalovaná osoba sama přizná svou vinu, soudní senát po zjištění, že je tomu skutečně tak, může tuto osobu odsoudit (článek 65). Každá osoba je před Soudem považována za nevinnou, dokud se neprokáže její vina v souladu s aplikovatelným právem (článek 66).

Při zjišťování jakéhokoli obvinění je *obžalovaná osoba oprávněna* k veřejnému slyšení, ke slušnému řízení, vedenému nestranně, a k zajištění běžných minimálních garancí. Např. být ihned a podrobně informována o povaze, příčině a obsahu obvinění v jazyku, kterému rozumí, mít přiměřený čas pro přípravu obhajoby nebo být souzena bez zbytečného odkladu (článek 67).

Osoba, která byla obětí *protiprávního uvěznění* nebo byla protiprávně držena ve vazbě, má právo kompenzace (článek 85).

Soud podnikne patřičná opatření k *ochraně bezpečnosti*, fyzického a duševního zdraví, důstojnosti a soukromí *obětí zločinu a svědků*. Výjimkou ze zásady veřejnosti přelíčení mohou být v zájmu ochrany obětí a svědků neveřejná jednání nebo předložení důkazů pomocí elektronických a dalších speciálních zařízení. Platí to zejména v případech obětí sexuálního násilí nebo dětí, které jsou obětí nebo svědkem. Stát může požádat o potřebná opatření k ochraně svých zaměstnanců nebo agentů nebo k ochraně důvěrných či citlivých informací (článek 68).

Svědectví svědků před soudním senátem má být učiněno osobně. Soud může připustit jako důkazy i záznamy pořízené video nebo audio technikou. Když Soud rozhoduje o důkazech sebraných státem, nesmí rozhodovat o aplikaci národního práva dotyčného státu (článek 69).

Všichni soudci soudního senátu mají povinnost být přítomni po celou dobu líčení i při poradách o věci. Při svém rozhodování budou soudci usilovat o *dosažení jednomyslnosti*. Nebude-li to možné, rozhodnou většinou hlasů. Porady soudců zůstanou tajné.

Rozhodnutí se vyhotovuje písemně a obsahuje plné a zdůvodněné prohlášení o závěrech soudního senátu, týkajících se důkazů a závěrů. Není-li dosaženo jednomyslnosti, rozhodnutí senátu mají obsahovat názory většiny a menšiny soudců. Rozhodnutí nebo jeho zkrácené znění se vyhláší na veřejném zasedání soudního senátu (článek 74).

Soud stanoví zásady *reparací* vůči obětem, jež budou zahrnovat restituci, kompenzaci a rehabilitaci (článek 75).

V případě usvědčení osoby soudní senát zváží patřičné *odsouzení* (článek 76). Může uložit vězení na určitou dobu let (maximálně na 30 let) nebo trest doživotního vězení, je-li to ospravedlněno krajní závažností zločinu a individuálními okolnostmi odsouzené osoby. Kromě toho může nařídit pokutu, propadnutí majetku a jmění (článek 77).

Část 8. Odvolání a revize

Proti rozsudku se může *odvolat* prokurátor z důvodů procesního omylu, faktického omylu nebo právního omylu. Ze stejných důvodů a navíc z jiné příčiny, která měla vliv na slušnost a spolehlivost řízení nebo rozhodnutí, se může odvolat i odsouzená osoba (článek 81). Uzná-li odvolací senát oprávněnost žádosti o odvolání, může rozsudek zrušit nebo změnit anebo nařídit nové řízení před jiným soudním senátem (článek 83).

Odsouzená osoba nebo prokurátor mohou požádat odvolací senát o *revizi* rozsudku, byla-li později objevena nová rozhodná skutečnost, jež by vedla k jinému výsledku soudního senátu. Odvolací senát v takovém případě znovu svolá původní soudní senát, ustaví nový soudní senát nebo si ponechá jurisdikci ve věci (článek 84).

Část 9. Mezinárodní spolupráce a právní pomoc

Smluvní strany se zavázaly, že budou *plně spolupracovat* se Soudem při jeho vyšetřování a konání ve věci zločinů spadajících pod jurisdikci Soudu (článek 86).

Náklady za provedení žádosti Soudu o vydání osoby na území požádaného státu nese zpravidla tento stát (článek 100).

Část 10. Provedení rozsudků

Rozsudek o uvěznění bude proveden ve státě, jmenovaném Soudem ze *seznamu států*, které projevíly Soudu svou ochotu přijmout odsouzené osoby (článek 103). Provedení rozsudků bude prováděno pod dohledem Soudu (článek 106).

Část 11. Shromáždění smluvních stran

Shromáždění smluvních stran tvoří zástupci států, které přijaly Statut. Každá smluvní strana má v tomto shromáždění jednoho zástupce (článek 112). Shromáždění se schází jednou do roka; vyžadují-li to okolnosti, sejde se na zvláštním zasedání (článek 112 odstavec 6).

Shromáždění je kromě jiného *oprávněno*: dohlížet na předsednictvo, prokurátora a tajemníka, pokud se týká spravování Soudu; projednávat a schvalovat rozpočet Soudu; rozhodovat o tom, zda změnit počet soudců; projednávat zprávy a činnost svého byra (článek 112 odstavec 2).

Každá smluvní strana má ve shromáždění jeden hlas. Má být vynaloženo veškeré úsilí, aby se při rozhodování dosáhlo konsenzu. Ukáže-li se to nemožným, rozhoduje se o podstatných otázkách dvěma třetinami přítomných a hlasujících zástupců s tím, že kvorum tvoří absolutní většina smluvních stran. Rozhodnutí o procedurálních otázkách se přijímají prostou většinou přítomných a hlasujících smluvních stran (článek 112 odstavec 7).

Byro má předsedu, dva místopředsedy a 18 členů zvolených shromážděním na tříleté období. Má reprezentativní charakter; má být vybíráno tak, aby to odpovídalo spravedlivému zeměpisnému rozdělení a přiměřenému zastoupení hlavních právních systémů na světě. Schází se, kdykoli je to nutné. Napomáhá shromáždění při plnění jeho povinností (článek 112 odstavec 3). Hlasuje stejným způsobem jako shromáždění.

Předseda Soudu, prokurátor, tajemník anebo jejich zástupci se mohou, kdykoli to bude vhodné, účastnit zasedání shromáždění a byra (článek 112 odstavec 5).

Část 12. Financování

Výdaje Soudu a Shromáždění smluvních stran, včetně byra a pomocných orgánů budou hrazeny z fondů Soudu (článek 114). Ty budou tvořeny z určených příspěvků smluvních států a z prostředků poskytnutých OSN (článek 115). Kromě toho může Soud využívat dobrovolných příspěvků od vlád, mezinárodních organizací, jednotlivců, korporací a jiných jednotek (článek 116).

Část 13. Závěrečná ustanovení

Každý *spor* týkající se judičiálních funkcí Soudu bude řešen rozhodnutím Soudu. Jiný spor mezi dvěma nebo více smluvními stranami, týkající se výkladu a aplikace Statutu, který nebude vyřešen jednáním do tří měsíců, bude předán Shromáždění smluvních stran. To se může samo pokusit o řešení sporu nebo doporučí jiné prostředky pro jeho urovnání, čítající v to Mezinárodní soudní dvůr (článek 119). Statut nepřipouští *žádné výhrady* (článek 120).

Po uplynutí sedmi let od doby vstupu Statutu v platnost může každá smluvní strana podat návrhy na jeho *změnu*. Následující Shromáždění smluvních stran rozhodne většinou přítomných a hlasujících, zda přijme takový návrh. Shromáždění může jednat o návrhu přímo nebo svolá hodnotící konferenci (*Review Conference*), vyžaduje-li si to záležitost.

Přijetí změny shromážděním nebo hodnotící konferencí, o níž nebylo dosaženo konsenzu, vyžaduje k přijetí dvoutřetinovou většinu smluvních stran. Přijatá změna vstoupí v platnost pro všechny smluvní strany rok po uložení ratifikačních listin u generálního tajemníka OSN sedmi osminami smluvních států (článek 121 odstavec 1–4).

Jakákoli změna článku 5 Statutu (vypočítává jednotlivé stíhatelné zločiny) vstoupí v platnost pro ty smluvní strany, které přijaly změnu, rok po uložení ratifikačních listin. Pokud jde o smluvní strany, které změnu nepřijaly, nebude Soud vykonávat svou jurisdikci týkající se zločinu pokrytého změnou, dojde-li k jeho provedení občany těchto smluvních stran nebo na jejich území (článek 121 odstavec 5).

Byla-li změna přijata sedmi osminami smluvních stran, může kterákoli smluvní strana, která změnu nepřijala, *odstoupit od Statutu* s okamžitým účinkem (článek 121 odstavec 6).

Změny ustanovení Statutu, které jsou *vylučně institucionální* povahy, mohou být navrhovány kdykoli kteroukoli smluvní stranou. Pokud o nich nebylo dosaženo konsenzu, mohou být přijaty dvoutřetinovou většinou smluvních států. Vstoupí v platnost pro všechny smluvní strany šest měsíců po jejich přijetí shromážděním nebo konferencí (článek 122).

Sedm let po vstupu Statutu v platnost svolá generální tajemník OSN *revizní (hodnotící) konferenci (Review Conference)*, jež může posoudit jakékoli změny Statutu. Taková revize může zahrnovat seznam zločinů obsažených v článku 5. Konference bude otevřena smluvním stranám, účastnícím se zasedání shromáždění, za stejných podmínek (článek 123 odstavec 1). Po těchto sedmi letech generální tajemník svolá hodnotící konferenci *kdykoli* na žádost kterékoli smluvní strany a po schválení většinou smluvních stran Statutu (článek 123 odstavec 2).

Stát, který se stal smluvní stranou Statutu, může *prohlásit*, že po dobu sedmi let od vstupu Statutu v platnost, nepřijímá jurisdikci Soudu se zřetelem na kategorii zločinů, o nichž hovoří článek 8 (*týká se válečných zločinů*), jestliže zločin byl údajně spáchán jeho občanem nebo na jeho území. Taková deklarace může být kdykoli odvolána (článek 124).

Statut byl *otevřen k podpisu* všem státům v sídle Potravinové a zemědělské organizace OSN v Římě dne 17. 7. 1998 a poté do 17. 10. 1998 na italském Ministerstvu zahraničních věcí v Římě. Od té doby až do 31. 12. 2000 zůstává otevřen k podpisu v sídle OSN v New Yorku.

Statut je *otevřen přístupem všem státům*. Statut vyžaduje ratifikaci, přijetí nebo schválení signatářských států. Listiny o těchto úkonech budou uloženy u generálního tajemníka OSN. Rovněž listiny o přístupu budou uloženy u generálního tajemníka OSN (článek 125). Statut

vstoupí v platnost první den měsíce po 60 dnech následujících po uložení šedesáté listiny o ratifikaci, přijetí, schválení nebo přístupu u generálního tajemníka OSN (článek 126).

Smluvní strana může *vystoupit* z tohoto Statutu písemnou notifikací, adresovanou generálnímu tajemníkovi OSN. Vystoupení nabude účinnosti rok od data přijetí notifikace. Vystoupivší stát se tím ovšem nezabývá závazků, vzniklých ze Statutu, dokud byl jeho stranou, včetně finančních povinností (článek 127).

Originál tohoto Statutu, jehož anglické, arabské, čínské, francouzské, ruské a španělské znění jsou stejně *autentická*, bude uložen u generálního tajemníka OSN, který všem státům zašle ověřené opisy (článek 128).

* * *

Přijetím Statutu 17. 7. 1998, byť proti němu z různých důvodů hlasovaly takové mocnosti, jako jsou Spojené státy a Čína, Irák nebo Izrael, byl ovšem učiněn pouhý první krok na cestě k ustavení a později ke skutečně účinnému fungujícímu Soudu. Ovšem krok velmi důležitý, jelikož lze reálně počítat s tím, že Statut v nedlouhé době bude ratifikován 60 státy, čímž vstoupí v platnost.

Je též pravděpodobné, že veřejné povědomí a většina států, které pro zřízení Soudu hlasovaly, přesvědčí i zbývající státy, aby přistoupily ke Statutu, a tak pomohly Soud postupně přeměnit ve *skutečný první stálý celosvětový trestní tribunál*.

Rovněž se lze nadíti, že smluvní strany využijí příležitosti hodnocení a revize Statutu v příštích letech (zejména po jeho sedmiletém působení) k tomu, aby dále rozpracovaly a upřesnily elementy a skutkové podstaty nejdůležitějších trestných činů, *zejména zločinů agrese*. Protože právě útočné činy a útočná válka mohou být zdrojem nepředstavitelných lidských ztrát a útrap, zejména kdyby došlo k použití zbraní hromadného ničení, především jaderných.

Při budoucím jednání o změnách a dodatcích by bylo rovněž vhodné doplnit zakázané skutkové podstaty o *další zločiny*, zejména o: teroristické zločiny, brání rukojmí, protiprávní zmocnění se civilních letadel, protiprávní činy namířené proti bezpečnosti civilního letectví, protiprávní činy proti pevným platformám umístěným na kontinentálním šelfu a zločiny proti obchodování s narkotickými a psychotropními látkami. Pokud by se toto podařilo, stal by se Soud, formálně založený koncem druhého tisíciletí, mocným preventivním i represivním nástrojem celého mezinárodního společenství a všech mírumilovných sil od počátku třetího milénia k zajištění trvalého mezinárodního míru a bezpečnosti a k účinné ochraně lidských práv, jak nejrůznějších skupin lidí, tak i všech slušných a pořádaných jednotlivců na celém světě.

Lze rovněž doufat, že se tento Soud konečně vypořádá s dosavadním globálním stavem beztrestnosti vysokých státních, politických a vojenských činitelů, kteří se svévolně dopouštějí nejtěžších zločinů, jen aby se udrželi u moci a přitom neupřímně hájí své egoistické cíle a zločinné počínání údajnými zájmy státu, v němž působí.

Věříme proto, že pomalu, ale jistě končí doba, kdy bylo snadnější postavit před trestní soud někoho, kdo zabil nebo jinak ublížil jedné osobě, než toho, kdo způsobil smrt tisíců, statisíců, ba milionů nevinných (zejména civilních) osob.